

SÜRDÜRÜLEMİYEN BARIŞ İNŞASINDA SİYASAL KÜLTÜRÜN ROLÜ: HAITİ ÖRNEĞİ*

THE ROLE OF POLITICAL CULTURE IN UNSUSTAINABLE PEACE-BUILDING: THE CASE OF HAITI

Araştırma Makalesi
Research Paper

Aslı Meryem ÇELİK**
Ayça EMİNOĞLU***

Öz:

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, dünyanın birçok yerinde baskılanan çatışmaların gün yüzüne çıktığı görülmektedir. Diğer yandan, çatışmaların çözümü, barış safhalarının başlatılması, korunması ve kontrolünde uluslararası örgütlerin çeşitli faaliyetler yürüttüğü bilinmektedir. Bu örgütler arasında en aktif role sahip olan Birleşmiş Milletler (BM)'dir. Bu çalışmada, Haiti'de meydana gelen çatışmalar ve çatışmaların nedenleri farklı dönemler kapsamında ele alınmış ve BM'nin mevcut çatışmalar karşısındaki barış inşası süreçleri incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre hem Haiti'ye ait hem de müdahaleci devletlerin bölgeye taşıdığı siyasi kültür, meydana gelen çatışmaların temel nedeni olarak görülmektedir. Ayrıca yaşanan çatışmalar karşısında BM'nin oluşturduğu barış inşası çalışmalarının, kısa vadede çatışmaları durdurduğu ancak uzun vadede pozitif barışı inşa edemediği koruyamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Barış İnşası, Sürdürülebilirlik, Siyasal Kültür, Haiti, Barış Operasyonu.

Abstract:

With the end of the Cold War, it is seen that the suppressed conflicts in many parts of the World have appeared. On the other hand, it is known that international organizations carry out various activities in the resolution of conflicts, the initiation of peace phases, its protection, and control. Among these, the United Nations (UN) is an organization that has the most active role. In this study, while the conflicts that took place in Haiti and the causes of the conflicts are discussed in the context of different periods; the peacebuilding processes of the United Nations against the current conflicts are examined. According to the findings obtained from the study, the political culture of both Haiti and the interventionist states brought to the region is seen as the main reason for the conflicts. In addition, it is concluded that the peacebuilding efforts created by the UN stopped the conflicts in Haiti in the short term, however, it could not build/preserve positive peace in the long term.

Keywords: Peacebuilding, Sustainability, Political Culture, Haiti, Peace Operation.

* Makale Geliş Tarihi: 26.01.2022
Makale Kabul Tarihi: 23.05.2022

** 100/2000 YÖK Doktora Burslusu, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, aslimeryyy@gmail.com, orcid.org/0000-0002-3755-300X

*** Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, aeminoglu@ktu.edu.tr, orcid.org/0000-0001-6925-7339

GİRİŞ

Barış inşası kavramı en basit anlamıyla, çatışmaya neden olan dinamikler belirlendikten sonra, bu dinamiklerin ortadan kaldırılması sürecini anlatmaktadır. 1976 yılında “Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking and Peacebuilding” adlı makalede Johan Galtung tarafından kullanılan barış inşası kavramı, savaşa neden olan dinamiklerin ortadan kaldırılması ve toplumun her kesiminde sürdürülebilir barış inşasına yönelik oluşturulacak faaliyetleri içerecek şekilde kullanılmıştır. Başka bir deyişle, barışın korunması, barışı yapma ve barış inşası faaliyetlerini tamamlayıcı nitelikte olan bu kavram, iyi bir zemin hazırlamayı amaçlamaktadır. Galtung, barış inşası kavramını ilk olarak 1976 yılında kullansa da bu kavramın ilgi görmesinin 1990’lı yılları bulduğu bilinmektedir.

1990’lı yılların başlarında barış inşası kavramının öneminin artması ve insani güvenlik kavramının da ortaya çıkmasıyla, uluslararası toplumun barışa yönelik yaklaşımında bir dönüşüm yaşanmıştır (Özerdem, 2013a: 144). Barış inşasına sonuç odaklı bir yaklaşımdan ziyade, süreç odaklı yaklaşılması son derece önemlidir. Barış inşası sürecinde aktif çatışmanın durdurulmasını veya azaltılmasını içeren negatif barış yerine; yapısal şiddetin olmadığı uzun vadede sosyal adaletin amaçlandığı pozitif barışın sağlanmasının nihai hedef olduğu vurgulanmaktadır. Diğer bir ifadeyle çatışma çözümü evresinde pozitif barışa dayanan düşüncelerin toplumdaki negatif düşüncelerin ortadan kaldırılmasına yardımcı olması ve çatışan taraflar arasında uzlaşımın sağlanması, barışın inşa edilmesine olumlu yönde katkı sağlamaktadır.

Johan Galtung’a göre ülkeler arasında sınırlar coğrafi olup, topluluklar arasındaki hali sınırlar ise dil, din ve tarihin içerisinde bulunduğu kültürel yapıdadır. Topluluklar belirli coğrafi bölgeler üzerinde yaşamaktadır ve aynı toprak parçasında birden fazla topluluğun kendi çıkarları doğrultusunda taleplerde bulunması çatışmanın yaşanmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Özellikle 1990 sonrası dönemde ortaya çıkan çatışmaların etnik temelli olması ve şiddetin sınırının olmayışı, çatışmaların durdurulmasında kullanılan yöntemlerin başında gelen çatışma çözümü teorisini ön plana çıkarmıştır (Birdişi, 2017: 327). Çatışmaların çözümlenmesinde verilere dayanan bir teknik kullanılması, geçmişte bu çatışmaların yaşanmasına neden olan kör noktaların belirlenmesi ve atılacak adımların bu doğrultuda olması gerekmektedir. Aksi takdirde toplumsal bölünmelerin yaşandığı toplumlarda barışın tesisi sürdürülebilir olamamaktadır (Cihangir, 2018: 54).

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle başta Latin Amerika ve Afrika olmak üzere Dünya’nın birçok yerinde çatışmaların başladığı ve çatışmaların doğasında önemli değişimler meydana geldiği görülmüştür. Devletlerarası savaşların yerini devlet içinde yaşanan dinsel ve etnik temelli çatışmalar almıştır. Çatışmaların dönüşümü ve artışıyla, önceleri daha sınırlı görev tanımı olan “barışı koruma (peace-keeping)” kavramının operasyon alanlarının genişletilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, BM Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali, 1992 yılında yayımladığı “An Agenda for Peace” adlı raporda konuyu ele almış ve barış koruma operasyonlarının görev alanı ve sorumlulukları arttırılmıştır (BM, 1992). Askeri

personeler yardımcı olması için sivil personelin de bu sürece dahil edilmesiyle “ikinci nesil” olarak tanımlanan daha kapsamlı operasyonların yürütülmesi amaçlanmıştır (Dizdaroğlu, 2019: 3). Barış inşasının sağlanması için yerel kurumların güçlendirilmesi, yerel ve ulusal güvenlik personelinin eğitilmesi, insan haklarının korunması, demokratik seçimlerin yapılabilmesi ve uzaktan izlenmesi gibi görevler tanımlanmış, kalıcı barışın sağlanması hedeflenmiştir. Bu gelişmeler 1980’li yıllarda tekrar popüler hale gelen “Liberal Barış Teorisini” akla getirmiştir. Bu teorinin demokratik yönetimlerin çatışmalardan kaçınacağı fikrini ileri sürmesi, Soğuk Savaş sonrasında ilgi odağı olmasına neden olmuştur. Aynı zamanda liberallerin savaşların önlenmesi hususunda demokrasi ve serbest ticaret vurgusu yapması, çatışma çözümü aktörlerinin barış inşasının tesisi konusunda liberal barış teorisini esas almasında etkili olmuştur. Ancak çatışmaların artması ve çatışmaya neden olan dinamiklerin çeşitlenmesi, barış inşası faaliyetlerinin yeterli olmadığı sonucunu doğurmuş ve bu hususta barış inşası faaliyetlerinin neden yeterli olmadığı sorusu gündeme gelmiştir. Birçok eleştiride Liberal Barış inşasının sınırlı anlamda fayda sağladığı ileri sürülürken, barış inşasını yürüten aktörlerin veya örgütlerin yeteri kadar bilgi sahibi olmayışının, yürütülmekte olan operasyonların başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olduğu da ifade edilmiştir. Aynı zamanda Batı merkezli müdahalecilerin etnosentrik kültürlerinin, çatışma sonrası toplumlardaki sorunların analizinde ve barış inşası sürecinde uygulanması, toplumun kendi etnik temelli dinamiklerine odaklanmayışı inşa faaliyetlerinde sınırlı çözümler üretmesine neden olmuştur (Özdemir, 2013a: 145-146). Batılı değerlerin, çatışma yaşanan bölgede yukarıdan aşağıya olacak şekilde barış inşasını tasarlaması ve Batı’nın kurumsal modellerini dayatmaya çalışması, yerel toplulukların devlet kurumlarından iyice uzaklaşmalarına ve siyasetin farklı uçlarına kaymalarına zemin hazırlamıştır (Mac Ginty, 2010: 395-396). Bu açıklamalar minvalinde Liberal Barış modelinin yapısal şiddete, hegemonyaya ve baskı gibi durumlara engel olmadığı görülmüştür. Devlet merkezli olduğu görülen liberal barış inşasının daha çok devletin ve kurumların inşasına odaklanması; çatışmanın yaşandığı yerel halkı ve ihtiyaçlarını göz ardı etmesi, tepeden inme bir şekilde uygulanmaya çalışılması, barış inşasının sürdürülebilir bir biçime dönüştürülebilmesine neden olmuştur (Dizdaroğlu, 2019: 4).

Soğuk Savaş öncesinde belirtileri başlayan ve sonrasında da uzun yıllar iç çatışmaların yaşandığı Haiti de kurulduğu andan itibaren dış aktörlerin müdahalesinin, askeri darbelerin, dikta yönetimlerinin, siyasi istikrarsızlıklar sonucunda ekonomik krizlerin yaşandığı bir ülke olmuştur. Ülkeye sonradan yerleştirilen melezler ve siyahiler arasında yaşanması muhtemel sorunları bahane gösteren ABD, 1915 yılında Haiti’yi işgal etmiş ve yirmi yıl boyunca denetimi altında tutmuştur. Yaklaşık bir asır boyunca sömürgesi olduğu Fransa’dan kurtulup bağımsızlığını ilan etse de üzerine yıkılan borç yüküyle ekonomik anlamda güçlenmesine ve dış politika üretebilmesine, diğer ülkelerle alışveriş içerisinde olmasına, tam bağımsız bir ülke gibi hareket etmesine izin verilmemiştir. Sınıfsal farklılıkların yaşandığı Haiti’de ortak değerler yaratılamamış aksine bölgeye sonradan yerleşen melezler ve yerel halk arasında derin uçurumlar oluşmuştur. Ada’ya sonradan yerleşen melezlerin kendini yerel halktan üstün görmesi, görece olarak daha zengin ve daha eği-

timli olması, sınıfsal farklılıkları derinleştirmiştir. Tarihsel süreçte görülen bu sınıfsal farklılıkların yanı sıra yerel halkın eğitim seviyesinin düşük olması, toplumsal bilincin oluşmaması, siyasal kültürün gelişmemesiyle ortak siyasi değerlerin yaratılmamasına neden olmuştur (Bilgin, 2012: 172).

1957-1971 yılları arasında Haiti'yi yöneten François Duvalier (Papa Doc) diktatörlüğünde oluşan despot yönetim sürecinde insan hakları ihlalleri ve yolsuzluklar yaşanmıştır. Kendisini ömür boyu devlet başkanı ilan eden Duvalier döneminde yaşanan siyasi olaylar sonucunda, 30 bin insanın hayatını kaybettiğinden söz edilmektedir. İktidarda kaldığı süre boyunca muhalif kanatları sindiren Duvalier'den sonra başkanlık, oğlu Jean- Claude Duvalier (Bebe Doc)'e geçmiş ve o da babasının izinden giden politikalar üretmeye devam etmiştir. 1971-1986 yılları arasında despot bir yönetimin sürdüğü Haiti'de hastalıkların ve yoksullukların artmasıyla halk ayaklanmış, Duvalier (Bebe Doc) ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır (Kaya, 2018: 237). Duvalier diktatörlüğü sonrasında Ulusal Yönetim Konseyi (The National Governing Council-CNG) ülke yönetimini ele almıştır. Konsey Başkanı General Henri Namphy, Haiti halkına "Liberal, demokratik ve adil bir toplumun temelini ve çerçevesini oluşturan tüm kurumları" kucaklarını içeren mesaj vermiştir. Aynı zamanda Konsey, siyasi ve ekonomik yapıların onarılmasının hızlanması için yardım çağrısında bulunmuştur. Bu süreç içerisinde işçi sendikaları daha önce dile getiremedikleri talepleri iletmış ve asgari ücretlerin durağan halinin değişmesi hususunda genel grev çağrısında bulunmuştur. Bu talepleri şiddetle kınayan General Namphy, sendikayı feshetmiş ve tepkiyle karşılanmıştır. 1990'lı yıllarda birçok siyasi hareket ve parti ortaya çıkmış ancak Haiti'de parti sisteminin birey temelli doğasının olması ve çıkarların seçmen temelli bir ifade biçiminin olmaması nedeniyle gelişmemiştir. 1987-1990 yıllarında siyasi istikrarın sağlandığı bir ortam oluşmamış askeri darbe kaynaklı kısa ömürlü hükümetlerin ortaya çıktığı bir dönem olmuştur (Coupeau, 2008: 111-112). Yaşanan siyasi istikrarsızlar sonrasında Haiti Geçici Hükümeti, BM'den gözlemci talep etmiş ve BM, Haiti Seçimlerinin Denetlenmesi için Gözlem Grubunu (ONUVEH) görevlendirmiştir. Haiti Cumhuriyeti (1804) kurulduğundan itibaren ilk kez 16 Aralık 1990 yılında demokratik seçimlere gitmiştir. 1991 yılında demokratik yollarla iktidara gelen rahip Jean Bertrand Aristide her ne kadar halktan destek alsada askeri darbe yaşanmış ve bu durum ülkeyi kaos ortamına sürüklemiştir. BM, çatışmaların durdurulmasına dair bir dizi önlemler ve anlaşmalar yaparak çatışmaların durdurulmasında aktif rol oynamıştır. Ancak atılan adımların devlet odaklı olması, çoğunlukla askeri ve polis gücünün iyileştirilmesine yönelik oluşu, siyasal kültürü gelişemeyen yerel halkın inşa sürecinde arka plana itilmesi, Haiti'de günümüzde dahi protestolarla sonuçlanan çatışma dinamiklerinin canlı olduğunu, geçmişte yaşanan olayların bir kısır döngü gibi tekerrür ettiğini göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı, öncelikle Haiti'de yaşanan gelişmeleri, siyasal kültür, dış müdahaleler, iç çatışmaların ülke yönetimi üzerindeki etkileri ve ülkeyi iç çatışmaya götüren faktörler kapsamında açıklamaktır. Daha sonra, ülkeyi çatışmaya götüren iç ve dış faktör-

lerin yarattığı etkiler ile Haiti’de BM tarafından inşa edilmeye çalışılan barış süreçlerini incelemek ve gelişemeyen siyasal kültürün, sürdürülemeyen barış ortamı ve barış inşası üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda çalışmada bazı varsayımların geçerliliği sınanmıştır. İlk olarak 1804 yılında bağımsızlığını kazanan Haiti’nin daha önce sömürgeci olduğu Fransa’nın yönetim biçimi olan yarı başkanlık sistemine geçmesinin, sosyal ve politik orijinleri ile tarihsel tecrübesi farklı olan Haiti’de sosyo-politik buhranlara neden olduğudur. İkincisi, Haiti’nin 1915 yılında ABD tarafından işgalinin, Haiti’deki siyasal yapının\kültürün gelişmesine engel olmasıdır. Üçüncü olarak Haiti’deki iç çatışmaların temel nedeninin siyasal yapıdaki bozukluk ve kötü yönetimlerin beraberinde getirdiği kötü yaşam koşulları olduğu ve son olarak Haiti’de sonlanamayan çatışmalar ve devam ettirilemeyen barış inşalarının nedeninin, BM’nin barış inşası faaliyetlerinde, yerel halkın taleplerinin dikkate alınmamasıdır. Bu varsayımlar bağlamında çalışmanın ilk bölümünde barış inşası kavramı ve sürdürülebilirlik konusu açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde barış inşası ve siyasal kültür üzerinde durulmuş; üçüncü bölümde Haiti’de barış inşasının tarihsel analizi yapılarak çalışmanın son bölümünde sürdürülemeyen barış inşası sürecinde BM’nin faaliyetleri incelenmiştir.

1. BARIŞ İNŞASI KAVRAMI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

İnsanlığın var oluşundan günümüze kadar tüm tarihi evrelerde, ulusal güvenlik, siyasi istikrar ve refah vadeden sosyoekonomik koşullar, insanlar için önemli kriterler olarak görülmüştür. Siyasi olgunluğa henüz erişememiş toplumlarda sıklıkla rastlanan bunalımlarla beliren iç çatışmaların karşısında, insani koşulları tesis edebilmek adına çeşitli çözüm yolları aranmış ve uygulanmıştır. Bu kapsamda ortaya konulan çabaların bir sonucu olarak karşımıza çıkan barış inşası kavramı, çeşitli dönemlerde, literatürde farklı tanımlara sahip olmuştur.

Barış inşası kavramı bir amaçtan ziyade süreci ifade etmiş sadece silahlı çatışmaların durdurulmasını değil güvenliğin sağlanmasıyla birlikte sosyoekonomik, yapısal, siyasi ve kültürel istikrarın sağlanmasını amaçlamıştır. Bu sayede şiddetin ve çatışmaların yeniden başlaması ve devam etmesi olasılığını düşüren, olumlu ve sürdürülebilir bir barış perspektifi olarak düşünülmüştür. Barış inşası sürecinin sürdürülebilirliği, savaşın etkilediği toplumların temel gereksinimlerinin karşılandığı işlevsel yönetim yapıları ve güvenli bir ortamın yaratılmaya çalışıldığı çok yönlü ve çok aktörlü bir süreci kapsamaktadır (Özerdem, 2013b: 9).

Taraflar arasında sağlanan uzlaşının pratikte de günlük hayata etki etmesi ve kalıcılığının sürdürülmesi bağlamında uzun vadeli bir sosyal dönüşümün sağlanması, çatışmanın kaynaklarının ortadan kaldırılması ve negatif barış halinden pozitif barış haline geçilmesi barış inşası süreci açısından önem arz etmektedir. Uluslararası ilişkiler alanında en sık kullanılan negatif barış ve pozitif barış kavram tanımlamasını yapan Galtung, negatif barışı; savaşın ve bireysel şiddetin olmaması durumu olarak ifade ederken, pozitif barışı ise yapısal şiddetin olmaması olarak tanımlamıştır (Galtung, 1969: 183).

Galtung'a göre barış inşası kavramı çatışmaya neden olan sebeplerin giderilmesi ve çatışmanın yaşandığı yerdeki toplumun tüm kesiminde sürdürülebilir barışın sağlanmasına yönelik eylemleri içermektedir. Öte yandan önerilen barışı koruma, barışı yapma ve barış inşası faaliyetleri açısından tamamlayıcı bir unsur olarak oldukça önemli bir kavram olup, barışın sürdürülebilmesinde alt yapının inşasını da vurgulamaktadır (Galtung, 1976: 298).

Barış operasyonları Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle geleneksel gözlem ve denetim mekanizmalarının yerine, doğrudan askeri personelin katıldığı çok boyutlu operasyonların gerçekleştiği bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönüşümde, çatışmaların niteliksel ve niceliksel değişiminin etkisi büyük olmuştur. Barışı koruma, barış yapımcılarının çatışma bölgelerinde sağlanan barışın muhafaza edilmesini içeren faaliyetleridir. Barışın inşası ise sadece çatışmanın durdurulması ve barışın sağlanması sürecini değil, barışın tesis edilmesinde gerekli olan diplomatik girişimleri de içermektedir. Barışın inşasında ya da tesis edilmesinde çatışmaya neden olan yapısal nedenlerin belirlendiği ve ortadan kaldırmayı amaçladığı uzun ve karmaşık bir dönemi içermektedir. Bu dönemde eski savaşçıların topluma entegre edilmesi, insan haklarının geliştirilmesi, demokratik gelişimin sağlanması bağlamında kurumlara destek verilmesi ve gerekli teknik desteğin sağlanması, devletin yetersiz olan ekonomik, hukuki, idari ve güvenlik birimlerinin desteklediği kapsamlı faaliyetler yürütülmektedir (Zara ve Büyükakıncı, 2018: 450-451).

BM eski Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali'nin 1992 yılında BM Güvenlik Konseyi'ne sunduğu "An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping" adlı raporda, çatışmalar sonrasında inşa edilecek barış kavramı tanımlanmış ve zayıf ulusal yapıların kabiliyetlerinin dönüşümünün desteklenmesi, demokratik yapılarının güçlendirilmesinin amaçlandığı ifade edilmiştir (BM, 1992).

John Paul Lederach ise barış inşası kavramının gelişiminde devleti temel almamış, toplumun rolünü vurgulayan kapsayıcı bir yaklaşım benimsemiştir. Lederach, barış inşasını çatışmanın daha kalıcı barışçıl ilişkilere dönüştürülmesinde gerekli olan süreç, yaklaşım ve aşamaların olduğu bir kavram olarak tanımlamıştır. Bu yaklaşımla çatışmanın arka planında yer alan yapısal, sosyal ve kültürel sorunların dönüştürülmesini hedefleyen çabaları kapsayan bir süreçten bahsetmiştir. Farklı aktörlerin katılımının önemli olduğu bu süreçte üst kademe, orta kademe ve halk liderliğinin yer aldığı üç tip liderliğin önemini vurgulamıştır. Birbirleriyle koordineli ve iletişim halinde olan liderliklerin sürdürülebilir barışın inşası konusunda önemli olduğu ve tabana yayılacak bir barış inşası sürecini etkileyeceği kitlenin de artacağını ileri sürmüştür (Lederach, 1997: 38-43).

Soğuk Savaş dönemi boyunca baskılanan sorunların, dönemin bitişinin ardından özellikle Afrika'da ve Balkanlar'da ortaya çıkması, çatışmaların devletler arasında değil, etnik ve dini temelli iç çatışmalar şeklinde boyut değiştirerek yaşanmasına ve ikinci nesil barış operasyonlarının devreye girmesine neden olmuştur. Değişen bu boyutla birlikte BM'nin de barışı koruma operasyonlarının daha dar kapsamlı olan görev tanımı ve sorumluluk-

larının genişletilmesi gündeme gelmiştir (Köse, 2016). İkinci nesil operasyonlarla barışın korunması hususunda seçimlerin takip edilmesi, insan hakları ihlallerinin engellenmesi, yerel kurumların desteklenmesi ve yerel güvenlik personelinin eğitim verilerek güçlendirilmesi noktasında kapsamlı görevler verilmiştir. Görev tanımının genişletilmesiyle sosyal dönüşüme odaklanılarak barışın inşasının uzun vadede kalıcılığını arttırmak amaçlanmıştır (Dizdaroğlu, 2019: 3).

Soğuk Savaş dönemi sonrasında çatışmaların artması ve boyut değiştirmesiyle, demokratik devletlerin birbiriyle savaşmayacağı görüşünü savunan Liberal Barış Teorisi gündeme gelmiş ve bu yönde eğilim artmıştır (Ryan, 2013: 27). Savaşa neden olan argümanlar devlet düzeyinde ele alınmış ve devletin iç yapısı, rejimi üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda demokrasinin ve serbest piyasa ekonomisinin işler durumda olması ile toplumlar arasındaki ilişkiyi daha iyi bir seviyeye getirmesiyle barış ortamının sürdürülebilirliği iddia edilmiştir. Burada anahtar unsur, demokratik rejime sahip olan devletlerin savaşmayacağı yönündeki görüşler, Kant'ın Ebedi Barış eserinde yer alan cumhuriyet rejiminin olduğu devletlerde halkın rızasının önemli olduğu ve bundan ötürü savaşın zaruri bir ihtiyaç olmadığı sürece araç haline getirilmeyeceği ve kullanılmayacağı düşüncesine dayanmaktadır (Ekmekçi, 2011: 109). Ancak Liberal Barış teorisinin yapısal şiddete, baskıya ve hegemonyaya engel olamadığı da görülmüştür (Richmond, 2008: 33). Özellikle Batılı devletler aracılığıyla gerçekleştirilen barış inşası sürecinde uluslararası normların yerleştirilmesi amaçlanmıştır. Batılı devletler ve onların kontrolü altındaki uluslararası kurumlar bu süreçte rol oynamıştır. Bu bakımdan incelendiğinde liberal barışın yukarıdan aşağıya bir bakış açısıyla barışı oluşturmaya ve faaliyetlerini yürütmeye çalıştığı görülmüştür (Mac Ginty, 2010: 395-396). Bu durum devlet merkezli ele alınan barış inşası kavramına odaklanıldığını göstermiş, yerel aktörlerin ve gereksinimlerinin göz ardı edildiği gibi nedenlerle de eleştirilmesine neden olmuştur. Akademisyenler barış inşası sürecinin aşağıdan yukarıya işlemesi gerektiğini, yerel aktörlerin katılımının önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Çatışma alanlarına yönelik operasyonlarda kurumsal ve yerel kapasitenin de yok edildiğini savunmuşlardır. Gerekçe olarak ise devlete ve kurumlarına odaklanan liberal barış inşasının tepeden inmece bir yaklaşıma sahip olması gösterilmiştir. Aynı zamanda yerel aktörlere ve yerel halkın katılımına önem veren, eleştirel bakış açısını yansıtan özgürleştirici bir tutum da önermişlerdir (Richmond, 2006: 302).

Özgürleştirici liberal barış modeli ise diğer modellerden farklı olarak özgürlük ve sosyal adalete vurgu yapmasıyla, çatışma yönetiminde pozitif barış olarak da adlandırılmaktadır (Akyeşilmen, 2013: 38). Bu modele göre barışın ortadan kalkması ve çatışmaların yaşanması kimliksel nedenlerden, terörizmden ve toplumlar arasındaki iletişimsizlikten kaynaklanmaktadır. Özgürleştirici modele göre çatışmaya neden unsurların ortadan kaldırılması durumunda evrensel barışın sağlanması mümkündür. Aynı zamanda diğer modellerden farklı olarak barışı inşa edecek aktörler bağlamında sadece devlet ve uluslararası güçler değil çatışma sürecinde yer alan yerel aktörlerin de katılımıyla uygulanması neticesinde

barış inşası sürecinin mümkün olacağı savunulmaktadır. Barışa ulaşmada en kestirme yolun sosyal adaletin sağlanması olduğunu vurgulayan modele göre sivil barış, sosyal aktörler arasındaki memnuniyetsizlik ortadan kalkmadıkça gerçekleşemeyecektir. Aynı modelde, barış inşası sürecinde sürdürülebilirlik için yerel halkın ve farklılıklarının tanımlanması gerektiği de belirtilmiştir. Bu farklılıklarla bir arada uyum içinde yaşamın sağlanmasıyla barışın tesisinin sağlanacağı savunulmuştur. Özgürleştirici liberal barış modelinin, bu bağlamda özellikle etnik çatışmaların sonlandırılması ve dönüştürülmesi sürecinde önemli rol oynadığı ifade edilmiştir (Richmond, 2006: 301).

2. BARIŞ İNŞASI SÜRECİNDE SİYASAL KÜLTÜRLERİN ROLÜ

Batı merkezli müdahaleci devletler, etnosentrik kültürlerinin çatışma sonrası toplumlardaki sorunların analizi ve inşa programlarında uygulanacak stratejiler bağlamında sınırlı çerçeveler sunmasından ötürü eleştirilmektedir. Barış inşası programlarında Batı'nın devlet kurumları, barış inşasını kurmak ve yönetmek için yeterlidir varsayımına dayanan fikriyle sosyal, siyasal, güvenlik ve ekonomik kurumların yeniden inşası üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşımla temelde bu sürecin sosyal ilişkilerle yürütülmesi gerektiği gerçeğini görmezden gelen bir hal almasına neden olmaktadır. Bu durum bir açıdan sınırlı farkındalık kavramıyla açıklanmaktadır. Aktörlerin karar verme süreci boyunca erişilebilir ve fark edilebilir birçok bilgiye ulaşabilirken, aynı oranda birçok bilgiyi göz ardı ederek diğer bilgileri göremedikleri durum; sınırlı farkındalık olarak adlandırılmaktadır (Özerdem, 2013a: 145-146). Sınırlı farkındalık nedeniyle aktör(ler) barış inşası sürecinde yeterli bilgiye sahip olamadıklarında, çatışmanın yaşandığı bölgenin iyi okunamaması, sürecin sekteye uğraması ya da pasifize edilen çatışmaların en ufak bir olay ile tekrardan gün yüzüne çıkması gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda bu sınırlılık hali aktörlerin, tarihi boyunca başarısız olmuş devletlerin yerel halklarının inşa süreci başlarken dikkate alınmamasına bağlı olarak, daha sonradan sürece katılım sağlayamadıklarını göstermiştir. Bu durum güvensizlik ortamının devam etmesi, siyasal kültürü zayıf olan halkların iyice kutuplaşması ve gizli çatışma halinde olan çatışma döngüsünün bir anda şiddetli hale gelmesiyle sonuçlanmaktadır.

Gabriel Almond ve Sidney Verba siyasal kültür kavramını 1960'lı yıllarda bir toplumun siyasi sistemle ilgili inanç ve değerler alt kümesi olarak geliştirmiştir. Siyasal kültür, demokratik ilkeler ve kurumlara bağlılığı, bireylerin veya toplulukların ahlak ve güç kullanımını hakkındaki fikirlerini ve bir ülkenin küresel siyasetteki rolüne yönelik eğilimlerini de içermektedir (Durdu, 2018: 574). Bazı akademisyenler ise, siyasal kültürün oluşumunun antropolojik kökene yani dil, din, gelenekler, ortak anılar ve tarihsel kökenlere bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Bu kültürel dinamiklerin yalnızca kamu duyarlılığının oluşumuna değil aynı zamanda siyasal kurumların gelişimine de katkıda bulunduğu ileri sürülmektedir (Lantis, 2002: 90-91).

Siyasal kültür kavramı son derece önemli olup, siyasal bir sistemin unsurları arasındaki siyasete karşı bireysel tutum ve yönelimlerin bir kalıbı olarak ifade edilmektedir. Böylelikle siyasal kültür, siyasi kurumlar ve süreçlerle bahse konu olan kurum ve süreçlerin ne kadar iyi çalıştığına değerlendirilmesi ile siyasal sisteme bir bütün olarak verilen duygusal tepkilerle ilgili bilgiyi içermektedir. Başka bir ifadeyle, insanların çeşitli toplumlarda sahip olduğu mevcut değer, tutum ve inançları kapsamakta, insanların duygusal olarak tepkilerini ölçmektedir. Toplumunu oluşturan bireylerin ideolojik görüşlerinin oluşabilmesi ve bu görüşlerle birlikte siyasi olayları algılama, değerlendirme ve yorumlamaları karmaşık yani bilişsel bir sürecin sonunda gerçekleşmektedir. Bireylerin sahip olduğu bu bilişsel yapıları, bireyin siyasal ideolojisini, ulusal ve uluslararası arenada yaşanan olayları anlamlandırma ve birbiriyle nasıl bir bağdaştırdığına dayanan bir modeli ortaya çıkarmaktadır (Erzen ve Yalın, 2011: 50).

Siyasal kültürün gelişimi hususunda tarihsel faktörlere bakıldığında savaşların, devrimlerin ve ekonomik krizlerin bir ülkenin siyasal kültürünü büyük ölçüde etkilediği bilinmektedir. Tarih boyunca yaşanan büyük olayların ardından, toplumlar kendi sosyal ve kültürel niteliklerini karşılayabilmek için en uygun siyasal sistemi aramışlardır. Özellikle siyasal kültür yapısının gelişemediği ve Batı tarafından sömürüye maruz kalan ülkelere Batının kendi siyasal sistemlerini nakletmeye çalıştığı görülmüştür. Ancak alıcı ve verici (donör) konumunda olan ülkelerin sosyo-politik orijinleri ve tarihsel tecrübeleri birbirinden oldukça farklı olduğundan nakledilen sistem, donör ülkelerdeki gibi işleyememekte ve krizlere neden olmaktadır. Bunun sonucunda da ortaya çıkan uyumsuzluk sürecinde eskisinden daha büyük sosyo-politik buhranlara neden olduğu görülmekte ve bu ülkeler günümüzde başarısız devletler olarak sınıflandırılmaktadır.

Demokratik değerler ilkesine vurgu yapılan Liberal Barış kuramında, her ülkenin tarihi, siyasal kültürü, alt yapısı farklı olay örgüsüyle dolu olduğundan, barış inşası sürecinde bu demokratik değerlerin sanki öncesinde iyi bir yönetim anlayışı vadetmiş gibi kabul edilip, çatışmanın çıktığı her ülkede bu ilke uygulanmaya devam ettirilmeye çalışılmıştır. Soğuk Savaş sonrasında çıkan çatışmalarda, sözde demokratik değerlere sahip yönetimlere kavuşturulduğu düşünülen birçok ülkede uzun yıllar tek parti diktatörlüğünün yaşandığı, kleptokratik bir şekilde yönetildiği, halkın ikinci plana itildiği ve insan haklarına aykırı şekilde davranılıp temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak durumda bırakıldığı görülmektedir. Yaşanan kötü siyasi tecrübelerden sonra, darbe yoluyla iktidarı devirmek isteyen askerlere, kurtarıcı bir misyon yükleyen halklar tarafından barış kültüründen ziyade çatışma kültürünün benimsenmesi, pasif haldeki çatışmaların aktif hale dönüşmesini ve olayların büyümesini hızlandırmıştır. Bu bağlamda siyasal kültür kavramının bireyi ve toplumu analiz birimi olarak ele alması, toplumun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurması, barış inşası sürecinde önemli bir kavram olması barış inşası stratejisinin belirlenmesinde değerlendirilmesi gereken önemli bir kıstas olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyasal kültür kavramının demokratik rejimlerin olduğu ülkelerde geliştiği varsayılsa da birçok ülkede özellikle başarısız olarak sınıflandırılan ülkelerde, demokrasinin tam manasıyla yerleşmediği, sözde demokrasi çatısı altında otoriter rejimle yönetildiği bilinen bir gerçek olmuştur. Tarihte en erken cumhuriyete kavuşan ülkelerden biri olan Haiti’de de bu siyasal kültür yapısının oluşmaması dışarıdan gelen müdahalelerin de etkisiyle rejimin giderek otoriter bir hale gelmesine ve yozlaşmasına neden olmuştur. Bu sebeple, Haiti halkının siyasal kültürünün gelişme gösterememesine neden olduğu ve çatışmacı bir kültürün oluşmasına zemin hazırladığı bu durumda bir miras gibi aktarılmasına neden olduğu görülmektedir.

Sömürge döneminden itibaren devam eden dış baskılar, bağımsızlığını kazanan Haiti’nin peşini bırakmamış, otoriterleşmeye başlayan rejimde iktidarı ele geçiren ailenin devlet yararına politika üretmemesi ve sadece kendi yakın çevresini düşünerek elit tabakaya hizmet etmesi, toplum içerisinde hizipleşmelere yol açmış ve kurulduğu andan itibaren 32 kez darbe yaşanan bir ülke olmuştur (Kelemen, 2004: 1). Halkı ötekileştiren yöneticiler sonrasında, ülkede yaşanan darbeler umut ışığı olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda izleyen bölümde, Haiti’de yaşanan çatışmalar kronolojik bir sırayla ele alınacak ve çatışma sonrası barış inşası sürecinde toplumda tam manada oluşturulamamasının bu sürecin başarıya ulaşmamasında ne denli önemli olduğu aktarılmaya çalışacaktır.

3. HAİTİ’DE SÜRDÜRÜLEMİYEN BARIŞ İNŞASI SÜRECİNİN TARİHSEL ARKA PLANI

Haiti, 1804 yılında Fransa sömürgesinden kurtulan ve köle devrimi ile egemenliğini kazanan ilk siyahi devlettir (Egset, 2007: 1). Bağımsızlığını elde eden Haiti, Yarı-Başkanlık sistemini kabul etmesiyle, Fransa sömürgesinden kolay kolay kurtulamayacağına sinyallerini ilk andan itibaren vermeye başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında 1804 yılında bağımsızlığını kazanan ilk Karayip ülkesi olan Haiti’nin, 200 yılı aşkın tarihinde tek başarısı egemenliğini elde etmek olmuştur. Yeni kurulan ülkenin Ulusal Bankası; İngiltere, Fransa, Amerika ve Almanya tarafından yağmalanmış ve uzun yıllar büyük bir borç ödemek durumunda bırakılmıştır. Aynı zamanda sosyo politik orijinler ve tarihsel tecrübeler dikkate alınmadan, doğrudan sömüren ülkenin sisteminin kabul edilmesi, sistemin tam manasıyla içselleştirilmemesine neden olmuştur (Country Review, 2019: 2).

Bu durumun en önemli göstergesi; rejim olarak cumhuriyet ilan edilse de kurulduğu andan itibaren diktatörlüklere ve darbeler sonrası ortaya çıkan yönetimlere maruz kalınmış olmasıdır. Özellikle sömürgecilik faaliyetleri sırasında ticari bağların sömüren ülke tarafından kurulması, Haiti halkının gelişmemesine neden olmuş, köle olan bu halk, kötü çalışma koşulları yüzünden neredeyse yok olma noktasına gelmiştir. Eğitim seviyesinin de oldukça düşük olduğu Haiti’de toplumsal/sınıfsal ayrılıklar oluşmuş, kurulduğu andan itibaren tanınmaması, ekonomisinin yağmalanması ve işgal edilmesiyle birlikte siyasal kültürü

gelişmemiş, ortak siyasal değerler yaratılamamıştır. Kültürün heterojen yapısı, ideolojik farklılıklar sebebiyle hizipleşmenin olması, etnik, dini, ırksal farklılıkların biz\diğerleri ayırmasını çıkarması ortak bir kültürün oluşturulmasına izin vermemiştir. Bu durum, kısır döngü halinde bir miras gibi nesilden nesile aktarılmış, devletin başına geçen liderin de bu mirası devralmasıyla tüm topluma hitap etmek yerine sadece belli bir kesime yönelik politikalar oluşturulmuştur. Bu politikalarından hoşnutsuz olan askeri yönetim, çareyi darbe yapmakta bulmuş ve politik istikrarsızlığın hüküm sürdüğü sorunu beraberinde getirmiştir (Öztekin, 2011: 238).

Haiti toplum yapısı incelendiğinde ise adaya sonradan yerleşen melezler (mulattolar) ile yerliler olarak toplumun iki sınıfa ayrıldığı görülmektedir. Adaya sonradan gelen melezler, ekonomik anlamda yerlilerden daha güçlü durumdaydı. Fransız dili ve görgü kurallarını bilmelerini, Ortodoks Katolikliği benimsemeleri ve yerlilere göre daha açık tenli olmalarını bir üstünlük olarak kabul etmiş ve yerli halkı küçümsemeye, ötekileştirmeye başlamışlardır. Zamanla Haiti kültürü yok edilmiş ve yerlilerin ekonomisi kötüleşirken, kendisini elit melez olarak tanıtan ve idari görevlerde yer alan grubun yerli halkın ekonomisine yönelik olumlu politikalar uygulamaması sonucu aralarındaki uçurum artmıştır (Bilgin 2012: 172). Bu gerginliğin tırmanacağını bahane eden ABD, 1915 yılında Haiti'yi işgal etmiştir. Bu işgalle birlikte Haiti hükümeti işlevini yitirmiş ve ABD'nin kendi seçtiği deniz piyadeleri Haiti'ye yönetici olarak gönderilmiştir. 20 yıl süren işgal boyunca ABD, Haiti'nin siyasi, ekonomik ve sosyal anlamda karar almasına izin vermemiştir. Ülkenin ekonomik kararlarına müdahale edilmeye ise 1947 yılına kadar devam edilmiştir (İnsamer, 2021). 1950 yılı sonrasında ise Başkan Duvalier (Papa Doc)'in politik stratejisi sonucunda orta sınıf ortaya çıkmış ve kendisine yeni seçim bölgeleri yaratacak şekilde politikalar benimsemiştir. Gücün merkezde toplanmasıyla birlikte, üst-alt gelir grupları arasındaki fark da büyümüş ve kırsal alanda yaşayan yerel halkın ekonomisinin iyice çökmesi sonucunda göç dalgası yaşanmıştır. İlk başlarda kırsaldan kente göç eden halk, daha sonra ekonomisinin değişmemesi nedeniyle çareyi ABD'ye göç etmekte bulmuştur (Haggerty, 1989).

Politik istikrarsızlıkların yaşanmasına ek olarak Haiti'de sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı sağlayacak politikaların da olmaması ekonomik krizlerin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Kurumların varlığı, sosyal ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasında ve devletin inşasında oldukça önemlidir. Sistemli ve tecrübeli yapıların olduğu bir ortamda, sosyoekonomik ve demografik nedenlerden kaynaklanan şiddet ve çatışma faktörlerinin ortadan kaldırılması potansiyeline sahiptir. Ancak Haiti, yasa yapma ve uygulama, ekonomik büyüme politikalarıyla yoksulluğun azaltılması konusunda daima sınırlı bir kapasiteye sahip olmuş ve krizlerin çıkmasına engel olamamıştır. Ayrıca ekonomi politikaları, halkla ilişkilerin idaresi, alt yapının geliştirilmesi, tarımsal üretimin desteklenmesi ve yabancı yatırımcı için ortamın cazip hale getirilmesiyle sınırlı kalmış ve ilerlemeye yönelik ekonomi politikalarının geliştirilememesi sebebiyle ülkenin gerilemesine sebep olmuştur. Bu politikalarla Haiti, çatışma-yoksulluk tuzağından hiç çıkamamış ve tarihi boyunca krizlerin yaşandığı bir ülke olmuştur (Verner, 2007: 9).

4. HAİTİ'DE SÜRDÜRÜLEMİYEN BARIŞ İNŞASI SÜRECİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Haiti'de siyasal bağlamda yaşanan darbeler, ülkenin kronikleşmiş bir sorunu haline gelmiştir. Kronolojik olarak bakıldığında gerçekleşmiş ve başarıya ulaşmış olan 32 darbe girişiminin olması, kendisini sadece politik istikrarsızlık olarak göstermemiş ekonomik, kültürel, sosyolojik, psikolojik olarak birçok alanı da etkilemiştir. Herhangi bir şekilde siyasal otoritenin sağlanamayışı toplumsal huzursuzlukları da beraberinde getirmiştir. Bu durum kendisini iç çatışma olarak göstermiştir. Sömürgesi olduğu Fransa'nın kültürünü ve siyasal yapısını benimsemesi de yeni darbelerin yaşanmasında mihenk taşı olmuştur. Siyasal zayıflıklar toplumun refahını arttırıcı politikaların geliştirilmesine engel olmuş, halk aşırı yoksullukla karşı karşıya kalmıştır. Aynı zamanda müdahaleci devletlerin ve yöneticilerin yerli halkı göçe zorlayıcı politikalarına ek olarak, ülkedeki sınıfsal farklılığın derinleştirilmesi ülkede yaşanan iç çatışmaların kaynağını oluşturmuştur. Kısaca, ülkedeki siyasal bunalımlar toplumsal bunalımların temelini oluştururken, toplumsal bunalımlar sonrasında ortaya çıkan ayaklanmalar ise bir kısır döngü halinde yine siyasal bunalımları meydana getirmiştir.

1957 yılında iktidara gelen François “Papa Doc” Duvalier diktatörlüğü, kendisinden sonra 1971’de iktidara gelen oğlu Jean-Claude “Baby Doc” Duvalier döneminde de devam etmiştir. Duvalier (Bebe Doc)’in despot yönetiminde yaşanan yolsuzluklar, insan hakları ihlalleri, zorbalıklar nedeniyle halk ayaklanmış, 1986’da Jean-Claude Duvalier’in ülkeyi terk etmesinin ardından protestoların yaşandığı bir döneme girilmiştir. Duvalier diktatörlüğü sonrasında 1988’de göreve gelen Cumhurbaşkanı Leslie Manigat da birkaç ay sonra askeri bir darbeyle görevinden alınmıştır. Ülkede istikrarsızlıkların hâkim olduğu yıllar başlamış ve demokratik adımlar yine atılamamıştır (Haggerty, 1989). Darbe sonrasında kurulan geçici Haiti Hükümeti 1990’da yapılacak seçimler için BM’den seçimlerin denetlenmesi hususunda gözlemcilik yapmasını istemiş ve BM Haiti seçimlerini denetlenmesi için Gözlem Grubu’nu (ONUVEH) ülkeye göndermiştir. İlk kez demokratik seçimler yapılmış ve Jean-Bertrand Aristide Haiti Devlet Başkanı seçilmiştir. Seçimler BM ve Amerikan Devletleri Teşkilatı (OAS) tarafından onaylanmıştır. Ancak bir yıl geçmeden yine darbe olmuş ve seçilmiş başkan sürgüne gönderilmiştir (Dayan, 1998: 261). Ancak Haiti tarihi boyunca devam eden ABD müdahalesi, ülke içinde artan huzursuzluk ve siyasal istikrarsızlıkla birlikte doğrudan gelen askeri müdahaleler, yabancı askeri yardıma ve Batı'nın niyetlerine karşı yaygın bir güvensizlik ortamını da beraberinde getirmiştir. Ülke içi çatışmaların alevlenmesinin ardından BM Genel Kurulu talebi doğrultusunda gönderilen başta MICIVIH olmak üzere Tablo 1’de gösterilen birimler kurulmuştur.

Tablo 1: Haiti’de Yürütülen Barış Operasyonları (BM resmi web sitesinden yararlanılarak hazırlanmıştır)

KURULAN BİRİMLER		GÖREV TANIMLARI
MICIVIH (1993)	ULUSLARARASI SIVİL MİSYONU	-İnsan Hakları ihlallerinin tespit edilmesi -İnsan Hakları ihlalleri durumunda Yargı, Cezaevi, Polis Kurumlarına müdahale edilmesi
UNMIH (1993-1996)	BM HAİTİ MİSYONU	-Silahlı kuvvetlerin profesyonelleşmesi -Adil seçim yapılması için gerekli ortamın sağlanması
UNSMIH (1996-1997)	BM HAİTİ DESTEK MİSYONU	-Ulusal polisin profesyonelleşmesi -Haiti de kurum inşasının sağlanması
UNTMIH (1997)	BM HAİTİ GEÇİŞ MİSYONU	-Kalabalık Kitle kontrolü -Saray Güvenliği için Haitili yetkililerin profesyonelleşmesi konusunda desteklenmesi
MIPONU (1997-2000)	BM HAİTİ SIVİL POLİS MİSYONU	-Özel Polis Birimleri Eğitimine destek vermek
MINUSTAH (2004-2017)	BM HAİTİ İSTİKRAR MİSYONU	-Hükümet Kurumu, hukukun üstünlüğüne sağlamak ve siyasi süreci desteklemek amacıyla kurulmuştur.
MINUJUSTH (2017-2019)	BM HAİTİ’DE ADALETİ SAĞLAMA MİSYONU	-İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve korunması hususunda Haiti Ulusal Polisine destek vermek amacıyla kurulmuştur.

Bu birimler kurulurken Haiti’ye ekonomik ambargolar uygulanmış, çatışmaların boyutu ve şiddeti azaltılmaya çalışılmış ancak halk çok geçmeden yine ayaklanmış. Tarihsel olarak bakıldığında 32 darbe girişiminin yaşandığı Haiti’de çatışma kültürünün oluştuğu görülmektedir. BM’nin, Haiti’de yaşanan çatışmalarda da sorunun muhatapları yerine devlet merkezli yaklaşımıyla, elitler tarafından yönlendirilen resmi süreçleri içeren bir barış inşasını sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Çatışmanın yerel, bölgesel ve uluslararası aktörlerini bir araya getirme girişimi olarak barış inşası, çok düzeyli bir yaklaşımdır (Richmond, 2008: 105). Ancak BM’nin Liberal Barış fikrine odaklanarak öncelikle şiddetin sonlandırılması amaçlaması, çatışmanın ana kaynağının ve taraflarının belirlenmesi hususunda yeterli bilgiye sahip olunamamasına veya göz ardı edilmesine neden olmaktadır. BM de çatışmanın dinamiklerine inmeden devlet merkezli anlayışına bağlı kalarak, barış inşası sürecine demokrasinin restorasyonu ile başlamaya devam etmiştir. Bu minvalde başta güvenlik olmak üzere adalet/uzlaşma, sosyal/ekonomik refah gibi öncelikli alanlara yoğunlaşmış ve bu doğrultuda birimler kurmuştur. Ancak çatışma sonrası barış inşasının sağlanması için kurulan birimlerin görev tarihi bittikten hemen sonra yine yönetsel hataların yaşanması, tecrübeli yöneticilerin olmayışı, kaynakların adaletsiz dağılımı, yaşanan yolsuzlukların devam etmesi nedeniyle can ve mal kayıplarının yaşandığı protestolar gerçekleşmiştir (AA, 2020). Halkı birleştirici argümanlar kullanmayan devlet yetkililerinin protestolar karşısında kullandıkları

tırmandırıcı ifadeler, gerilimi arttırmıştır. Bu durum da, çatışmaların sadece bir süre dondu-
rduğu görülen Haiti’de iç dinamiklerin ortadan kaldırılamadığını ve çatışma potansiyelini
saklı tutan kitlenin de varlığını koruduğunu göstermektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Sömürgeci devletlerin müdahalesine maruz kalan devletlerin başarılı bir demokrasi sü-
reci yürütemediği, aynı zamanda ekonomik yapı ve sermaye birikimini sağlayamadığı da
görülmektedir. Görünürde siyasal bağımsızlık elde edilmiş olsa bile gerçekte uluslararası
alandaki özgürce hareket etmelerine izin verilmemektedir. Siyasi ve ekonomik anlamda geli-
şmesine izin verilmeyen bağımsızlığını yeni kazanan devletler, Avrupalı devletlerin ihtiyaç-
larına cevap verilecek şekilde geliştirilmektedir. Gerekli olan eğitim ve tecrübeden yoksun
bırakılan sömürülen devletler, teknik ve idari yeteneklerin yoksunluğu ile daha da bağımlı
hale getirilmektedir.

Sömürülen devletlerin sosyal yapıları incelendiğinde, halk ve kültürü üzerinde yıkıcı
etkisi olduğu, kimi halkın yok olduğu kiminse göç ettirilmesiyle sonuçlandığı görülmek-
tedir. Sömürgeci devletlerin sonradan yerleştirdiği topluluklar idari yönetimde söz sahibi
edilmekte ve bu topluluklar kendi kültürünü yaymaya çalışan politikalar üreterek diğer kül-
türler asimile edilmektedir (Goldstein ve Pevehouse, 2015: 563-564). Bu durum da bera-
berinde aynı ülke içinde yaşayan farklı kültürlere sahip insanların ortak bir kültüre sahip
olmasına engel olmaktadır.

Antropolog Gregory Bateson (1935: 178-183) tarafından “Schismogenesis” kavramı
ortaya atılmış ve “bireyler arasındaki kümülatif etkileşimden kaynaklanan bireysel davranış
normlarında farklılaşma süreci” şeklinde açıklanmıştır. Bu kavramın Türkçe olarak tam kar-
şılığı olmasa da “bölünmenin yaratılması” ya da “ayrılarak yeniden doğma” gibi anlamlarla
ifade edilmiştir. Haiti’ye sonradan yerleşen melezler ve yerel halk arasında ötekileştirilme
yaratılması sonunda bir bütünlük sağlanamamış, düşman algısı yaratılarak kutuplaşmaya
neden olmuştur. Bu süreçte kutuplaşan tarafların tehdit algılaması, kötü tarihsel mirasın da
etkisiyle dinamiklerini korumuş, ortak bir siyasal kültür yaratılmasa da çatışma kültürü sü-
reç içerisinde oluşmuş ve iç çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur.

Bir toplumda siyasal kültürü toplumu oluşturan üyelerin siyasal nesnelere karşısındaki
tutum, davranış ve eğilimleri belirlemektedir. Siyasal kültür kavramı bir toplumun ideoloji-
si, kimliği, değerleri, gelenekleri ve siyasi rollerini incelemek için ortaya atılmıştır. Siyasal
kültür, siyasal sistemleri anlamak ve siyasi olayları analiz etmek için kullanılmaktadır. Haiti
de bağımsızlığını kazandığı andan itibaren sömürgeci devletler tarafından rahat bırakılma-
mış uzun yıllar boyunca dışarıdan müdahalelerine maruz kalmıştır. Aynı zamanda bölge-
ye sonradan yerleştirilen melezlerle birlikte yerel halkın kendisi ve kültürü yok edilmeye
çalışılmış bu minvalde halk çeşitli zulümlerle karşılaşmıştır. Devlet başkanının melezler
topluluğundan gelmesi ve halkı küçük görerek halkın istekleri doğrultusunda politikalar
üretmemesi, Haiti’de yaşanan darbe sayısının neden bu kadar çok olduğu sorusunun açıkça

cevabı niteliğindedir. Haiti'deki demokratik uygulamaların kırılabilirliği, bağımsızlığından itibaren demokratik seçimlerin yüzdeleri kısmının oldukça az oluşu, vatandaşlık bilincinin kavranamayışı, siyasal zeminin sağlam inşa edilemeyeşiyle diktatörlüklere ve askeri darbelerin çare olarak görülmesine neden olmuştur. Haitililerin sivil bir yönetim ve yönetim geliştirme bağlamında herhangi bir ilerleme kaydedememelerine sebebiyet vermiştir.

BM, çatışmaların durdurulması ve barış inşası sürecinde devlet merkezli yaklaşımı esas almış, şiddetin artmasını önlemek amacıyla barış operasyonlarında bulunmuştur. Ancak barış operasyonlarını düzenleyen BM'nin daimî üyeleri arasında Haiti'ye uzun yıllar boyunca müdahale eden, siyasi ve ekonomik bağlamda zor durumda bırakan devletlerin yer alması, siyasi bütünlüğünü bir türlü sağlayamayan Haiti halkına güven vermemiştir. Uzun yıllar boyunca çatışmaların yaşandığı Haiti'de çatışmayı başlatan kesimin halk olması ancak barışın inşasında yerel halkın değil de devletin esas alınması, sorunların çözümüne geçici olarak katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda BM'nin devlet içi çatışmalara müdahale ederken çatışmanın nitelikleri ve müdahalenin nitelikleri hususunda çatışan tarafların kültürel karakterlerinin de hesaba katılması gerekmektedir. Dış müdahale hususunda, bölgenin nitelikleri incelenmeden çatışmanın çözümü ve barış inşasının sağlanması için yürütülen operasyonların pozitif barışı getirmediği, uzun yıllar çatışmaların yaşandığı Haiti'de açıkça görülmektedir. Ayrıca barış inşasının sürdürülebilirliği hususunda şeffaf adımlar atılmalı ve medyanın da bu operasyonlarda aktif rol alması sağlanmalıdır. Barış inşasını yürüten misyonların çatışmanın yaşandığı devletlerdeki sömürge deneyimlerinin farkında olmaları ve bu tarihlerin dışarıdan müdahale edenlerin algılarını nasıl çerçevelediğini anlamaları gerekmektedir. Son olarak, Haiti'de yaşanan çatışmalar sırasında barış gücüne olan güvensizlik, bir kez daha kolonyal mirasların çağdaş barış gücü algılarını nasıl şekillendirdiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin yayın süreçlerinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi'nin "*Etik Kurallara Uygunluk*" başlığı altında belirtilen ilkelere uygun olarak hareket edilmiştir. Çalışmanın araştırma kısmında etik kurul izni gerektirecek bir husus bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Beyanı

İki yazarlı ele alınan bu makalede giriş ve literatür Aslı Meryem Çelik tarafından, Örnek Vaka Uygulaması Doç. Dr. Ayça Eminoğlu tarafından, sonuç ve değerlendirme ise her iki yazar tarafından üretilmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makalede yazarlar tarafından beyan edilmiş herhangi bir olası çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Anadolu Ajansı (2020). 2020'de Öne Çıkan Çatışma ve Potansiyel Risk Bölgeleri, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/2020de-one-cikan-catisma-ve-potansiyel-risk-bolgeleri-/1697337> (09.10.21).
- Akyeşilmen, N. (2013). Çatışma Yönetimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Analiz, Nezir Akyeşilmen (Ed.), *Barışı Konuşmak*, içinde, ODTÜ Yayınevi: Ankara.
- Bateson, G. (1935). Culture Contact and Schismogenesis, *Man*, 35, 178-183.
- Birdişi, F. (2017). *Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik*, Seçkin Yayıncılık, 3.Baskı, Ankara.
- Bilgin, K. (2012). Haiti Devrimi: Kölelerin Tarihyapıcılığı, *Mülkiye Dergisi*, 36(4), 155-208.
- BM (1992). An Agenda for Peace Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping, https://www.un.org/ruleoflaw/files/A_47_277.pdf (02.06.2021).
- Cihangir, M. (2018). Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek: Çatışma Çözümüne Giriş, *International Journal of Economics Politics Humanities and Social Sciences*, 1(1), 53-56.
- Country Review, (2019). Haiti Review, <http://www.countrywatch.com/Content/pdfs/reviews/B39M6MQ9.01c.pdf> (29.06.2021).
- Coupeau, S. (2008). *The History of Haiti*, London: Greenwood Press, I. Press.
- Dayan, J. (1998). *Haiti History and The Gods*, California: University of California Press.
- Dizdaroglu, C. (2019). Barış İnşası, Güvenlik Yazıları, No: 13, https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/10/BarisInsasi_CihanDizdaroglu_v.2.pdf (06.06.2021).
- Durdu, Z. (2018). Siyasal Kültür, Modern Devlet ve Demokrasinin Demokratikleştirilmesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(61), 574-582.
- Egset, W. (2007). Social Resilience and State Fragility in Haiti, Washington: World Bank Country Studies.
- Ekmekçi, F. (2011). Demokratik Barış Teorisi: Bir Değerlendirme, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 7 (26), 107-124.
- Erzen, M. Ü. & Yalın B. E. (2011). Siyasal Kültürün Temel Paradigmaları Üzerine: Kültürden, Siyasal Toplumsallaşma, Örgütlenme ve Katılma Süreçlerine Yansıyanlar, *İletişim Fakültesi Dergisi*, 41, 50-61.
- Galtung, J. (1969). Violence, Peace, and Peace Research, *Journal of Peace Research*, 6(3), 167-191.
- Galtung, J. (1976). Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking and Peacebuilding, J. Galtung (Ed.), *Peace, War and Defence: Essays in Peace Research*, içinde, Copenhagen: Ejlers.
- Goldstein, J. & Pevehouse, J. (2015). *Uluslararası İlişkiler (Çev. Haluk Özdemir)*, Ankara: BB101 Yayınları.
- Haggerty, R. (1989). Haiti: A Country Study, Washington: Kongre Kütüphanesi, GPO, <http://countrystudies.us/haiti/> (21.06.2021).
- İnsamer (2020). HAİTİ, https://insamer.com/tr/haiti_1765.html (20.06.2021).
- Kaya, E. (2018). Kara Devrimin Başarısız Ülkesi: Haiti, İsmail Ermağan (Ed.), *Dünya Siyasetinde Latin Amerika- 2 (Orta Amerika ve Karayipler)*, içinde, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Kelemen, M. (2004). Haiti Starts Over, Once Again, <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=1741707> (25.04.2022).
- Köse, T. (2016). Barış Gücünün Tanımı ve Kapsamı, SETA, <https://www.setav.org/baris-gucunun-tanimi-ve-kapsami/> (06.06.2021).

- Lantis, J. (2002). Strategic Culture and National Security Policy, *International Studies Review*, 4(3), 87-113.
- Lederach, J. P. (1997). *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*, Washington, DC: United States Institute of Peace Press.
- Mac Ginty, R. (2010). Hybrid Peace: The Interaction Between Top-Down and Bottom-Up Peace, *Security Dialogue*, 41(4), 391-412.
- Özerdem, A. (2013a). *Barış İnşası Kuram ve Uygulaması*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Özerdem, A. (2013b). *Savaş Sonrası Yeniden Yapılanma Eski Savaşçıların Silahsızlandırılması, Terhisi ve Yeniden Entegrasyonu (Çev. CESRAN)*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Öztekin, A. (2011). *Siyaset Bilimine Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Richmond, O. (2006). The Problem of Peace: Understanding the Liberal Peace, *Conflict, Security & Development*, 6(3), 291-314.
- Richmond, O. (2008). *Peace in International Relations*, New York: Routledge.
- Ryan, S. (2013). The Evolution of Peacebuilding, R. Mac Ginty (Ed.), *Routledge Handbook of Peacebuilding*, içinde (25-36), New York: Routledge.
- Verner, D. (2007). *The Haitian People: Demographics, Poverty, and Socioeconomic Outcomes and Risks*, The Worldbank, 7-42.
- Zara A. T. & Büyükakıncı, E. (2018). Tema Olarak Barış Operasyonları, Büyükakıncı E. (Ed.), *Barış Çalışmaları*, içinde, Ankara: Adres Yayınları.